

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

[Här kan du lyssna på programmet.](#)

HELENA: 0:00:13 Att måla eller inte måla sin båtbotten, det är frågan som tusentals båtägare i Sverige ställer sig vid den här tiden varje år. Hur kan man göra för att slippa en hård skorpa av havstulpaner och musslor på skrovet, men samtidigt undvika att skada den känsliga och kustnära miljön i våra sjöar och hav? Måste man måla, och hur ska man i så fall göra det så kemikaliesmart som möjligt? De frågorna ska vi försöka besvara i det här avsnittet av kemikaliepodden. En podcast från Kemikalieinspektionen för en kemikaliesmart vardag. Till vår hjälp i dag har vi Anneli Rudström som jobbar med upplysning och information på Kemikalieinspektionen. Välkommen.

ANNELI: 0:00:54 Tack.

HELENA: 0:00:55 Och så har vi Markus Klar som är inspektör här på Kemikalieinspektionen och dessutom själv båtägare, välkommen du också.

MARKUS: 0:01:02 Tack, tack.

HELENA: 0:01:03 Vad är egentligen båtbottenfärger för någonting, Anneli?

ANNELI: 0:01:08 Ja, det finns flera olika typer av båtbottenfärger, men det som man ofta menar när man pratar om båtbottenfärger, är de biocidinhållande färgerna som innehåller giftiga ämnen. Ofta är det någon typ ut av kopparförening som skyddar båten från påväxt genom att kopparn läcker ut och påverkar de organismer som annars skulle sätta sig på båtskroven.

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

- HELENA: 0:01:33 Men varför behövs det båtbottenfärger då, vad är det för vits med att måla på det här?
- ANNELI: 0:01:38 Ja, man vill hålla sin båtbotten ren från påväxt bland annat för att hålla nere bränsleförbrukningen.
- HELENA: 0:01:47 Okej. Men hur skyddar de här båtbottenfärgerna mot såna här växter och organismer, som gärna sätter sig på båtens skrov, Markus?
- MARKUS: 0:01:57 Ja, båtbottenfärg är en sorts bekämpningsmedel som kallas biocider. Och enkelt uttryckt verkar det här helt enkelt som ett gift mot påväxtorganismerna. Och biocid är latin och betyder livsdödare.
- HELENA: 0:02:12 På vilket sätt kan de här ämnena vara skadliga då?
- MARKUS: 0:02:15 Ja, för att påväxtorganismer ska komma i kontakt med giftet så läcker det successivt ut ur färgskiktet ut i det omgivande vattnet. Och eftersom det inte i dag i alla fall finns någon båtbottenfärg som bara är giftig mot just det som växer på skrovet, då påverkas tyvärr även andra vattenlevande djur och växter negativt av det här. Och underhållsarbete, som till exempel att man skrapar färg eller målar i kombination med att de flesta båtar absolut mesta tiden under säsongen ligger i hamn, gör också att mycket av giftet i färgen hamnar i hamnbassängen. Och tyvärr så sammanfaller ofta den här platsen då för en marina eller en fritidsbåtshamn, som ofta då är en skyddad vik med viktiga reproduktionsmiljöer för vattenorganismer. Det kan vara fiskar till exempel, och dessutom så är fiskyngel känsligare än vuxna fiskar.
- HELENA: 0:03:18 Men måste man använda båtbottenfärger eller finns det något annat sätt att göra för att undvika den här påväxten?
- ANNELI: 0:03:25 Ja, det finns bra giftfria alternativ som man kan använda istället. Några exempel är borsttvätt, skrovdug eller att lyfta upp båten på trailer eller i en båtlift när man inte använder den. Vilket alternativ som funkar bäst beror på vad man har för båt och hur och vart man använder den. Och sen ser påväxttrycket väldigt olika ut i olika vatten. I

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

Östersjön kanske man framför allt har problem med havstulpanen som sätter sig på båtbotten två, tre gånger per säsong ungefär. Så väljer man att använda borsttvätt så räcker det att borsta vid de tillfällena efter att havstulpanerna har satt sig.

HELENA: 0:04:07 Hur jobbar vi på Kemikalieinspektionen med båtbottenfärger då? Vad är liksom vår roll när det gäller de här produkterna?

ANNELI: 0:04:15 Ja, eftersom det här är bekämpningsmedel så prövar vi ansökningar om godkännande som företagen skickar in. Och i de ansökningarna ingår bland annat en miljö- och hälsoriskbedömning som vi utvärderar. Och sen måste företagen även kunna visa att produkterna är effektiva. Förutom prövningen om godkännande medverkar vi också i olika samverkansprojekt om båtbottenfärgers miljöpåverkan tillsammans med andra myndigheter och organisationer.

HELENA: 0:04:46 Vi står ju här nere vid båtklubben vid Bällstaån i Sundbyberg i dag och spelar in för att få lite båtkänsla och lite vattenkänsla. Det är inte så många båtar som ligger i ännu, utan de flesta står fortfarande på landbacken. Men ändå, det finns lite olika typer av fritidsbåtar här. Är det någon skillnad mellan vilka olika typer av båtar och vad man får använda för någonting, Anneli?

ANNELI: 0:05:12 Ja, det är skillnad. Om du har en liten båt med egenvikt under 200 kilo så får du inte använda någon biocid innehållande färg alls. Och du får till exempel inte använda fartygsfärg på fritidsbåtar. Och det som gäller det ska ju framgå ut av färgens märkning på etiketten och du kan också hitta den här informationen på Kemikalieinspektionens webb i bekämpningsmedelsregistret.

HELENA: 0:05:39 Och de här båtarna som ligger här i Bällstaån, vad får man lov att använda på dem egentligen?

ANNELI: 0:05:47 Ja, har man en egen fast båtplats i sötvatten, som här i Bällstaån, då räknas det som ens huvudsakliga förtöjningsplats och då får man bara använda färger som inte innehåller giftiga biocidämnen.

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

Och de här reglerna finns för att skydda miljön och även faktiskt för att färgerna inte är särskilt effektiva i sötvatten helt enkelt. De här kopparfärgerna till exempel är framför allt effektiva mot havstulpanen som inte förekommer i sötvatten.

HELENA: 0:06:16 Så det är skillnad alltså på vad man får använda i olika vatten? Kan du berätta mer Markus.

MARKUS: 0:06:22 Ja, när det gäller vad som får målas och inte målas, så delas svenska farvatten in i tre kategorier kan man säga. Den ena är insjöar och bottniska viken, där endast giftfria båtbottenfärger som inte då kräver godkännande får användas. Och det andra är Östersjön söder om Örskär där lågläckande färger får användas. Och sen är den sista kategorin västkusten norr om Trelleborg, där färger som läcker lite mer får användas. Denna indelning gäller endast svenska farvatten och på etiketten på färgburken eller förpackningen finns det geografiska användningsområdet utmärkt. Och att det är en sån här indelning beror framför allt av två saker. Det ena då är att påväxten varierar med framför allt salthalten i vattnet. Och med kraftigare påväxt då och fler arter på västkusten än på ostkusten och där lägst påväxt är insjöar. Med andra ord så kan man säga att man inte behöver lika starka färger typ på ostkusten än på västkusten, eller som på västkusten. Den andra orsaken är att Östersjöns ekosystem bedöms som ett lite känsligare system för gifter än västerhavets ekosystem. Och det har då betydelse, för innan en båtbottenfärg godkänns görs en riskbedömning som går ut på att utvärdera om färgen går att använda på ett säkert sätt. Både för människor och miljön. Andra länder runt exempelvis Östersjön, de har egna regler. Men i samarbete med dem så försöker vi jobba för att få en så enhetlig bedömning för alla de här länderna i regionen.

HELENA: 0:08:17 Men det kan alltså skilja vilka regler som gäller i Östersjön? Kan du berätta mer om det Markus.

MARKUS: 0:08:23 Ja, har man sin båtplats i Stockholms skärgård får man använda en färg som är godkänd för det området då. Och då är en sån färgburk

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

märkt med något i stil med att den får användas på båtar med huvudsaklig förtöjningsplats på ostkusten. Och sen är det specat området från Örskär till Trelleborg. Och huvudsaklig förtöjningsplats definieras som den egna fasta båtplatsen som man har eller har ett hyreskontrakt för. Och det är alltså var man har sin båtplats som avgör vad man får måla sin båt med. Och båtägare med sin huvudsakliga förtöjningsplats på västkusten som har målat en båt med västkustsfärg får alltså segla in i Stockholms skärgård utan problem.

HELENA: 0:09:19 Okej. Så det gäller i Stockholms skärgård, men vad gäller för resten av Östersjön?

MARKUS: 0:09:24 Nej, alltså den som har sin båtplats i Bottniska viken då exempelvis får inte använda en biocidinhållande färg. Medan någon som har en båtplats någonstans längs ostkusten söder om Örskär till och med Trelleborg då, det är liksom definitionen på Östersjön, får använda en båtbottnfärg som är godkänd för den här regionen. Och jag kanske kan säga att Örskär är en plats i Roslagen norr om Stockholm, en tio mil ungefär.

HELENA: 0:09:56 Just det, vad bra. Men reglerna ser alltså lite annorlunda ut på västkusten, Anneli?

ANNELI: 0:10:02 Ja, det stämmer. Det finns särskilda färger som bara får lov att användas på västkusten. Och då går gränsen från Trelleborg till norska gränsen. Och däremot så får man använda färger som är godkända för Östersjön även på västkusten. Och det finns ny forskning som visar att de färgerna faktiskt är effektiva även på västkusten, och ofta läcker de mindre av de farliga ämnena än de som endast är godkända för västkustbruk.

HELENA: 0:10:30 Men varför är reglerna strängare i Östersjön, Anneli?

ANNELI: 0:10:34 Ja, Östersjön räknas som ett särskilt känsligt innanhav och det behöver företagen ta hänsyn till när de gör miljöriskbedömningen som de måste skicka in för varje produkt som de söker om godkännande för.

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

Dessutom är inte påväxtrycket lika högt på östkusten som på västkusten, som vi har varit inne på tidigare här. Så att behovet är inte heller det samma vid de båda kusterna.

HELENA: 0:11:01 Alla båtbottenfärger får inte heller användas av alla, varför det och hur ser reglerna ut, Markus?

MARKUS: 0:11:08 Ja, jo, alla båtbottenfärger måste bedömas som säkra innan de kan godkännas för försäljning i Sverige, det är så med alla bekämpningsmedel. Och det här gäller inte bara för miljön som vi pratat om mest om hittills då. Utan de ska också vara säkra för den som använder en båtbottenfärg. Och när man målar eller slipar ett båtskrov kan man ju få i sig biociderna eller andra farliga färgkomponenter som exempelvis via färgdropp på armen eller på huden eller slipdamm som man andas in. Och för båtbottenfärger finns det produkter godkända i två behörighetsklasser, det är en i klass 2 och klass 3. Där båtbottenfärgerna i klass 2 endast får användas av yrkesmässiga användare, medan en i klass 3 då får användas av privatpersoner.

HELENA: 0:12:04 Jag förstår. Jag undrar om jag som båtägare gör fel och råkar måla med flit eller inte med flit min båt med en färg som inte är tillåten, vad kan hända då? Kan det få några konsekvenser för mig då?

MARKUS: 0:12:22 Ja, först och främst är det ju viktigt att man alltid läser på bruksanvisningen så att man inte oavsiktligt använder en färg som är otillåten. Men om man ändå gör det och om du syftar på att om man kan straffas för att använda en otillåten färg, ja, då kan man faktiskt få böter eller till och med fängelse. Men historiskt sett så har det varit svårt att kontrollera otillåten användning av båtbottenfärger. Men nu vet vi faktiskt att vissa kommuner med en ny teknik och i samarbete med båtklubbarna i högre omfattning än tidigare börjat kontrollera enskilda båtar till och med. Och den här lagstiftningen bygger ... ja, man kan ändå säga att den fortfarande bygger på att man i mångt och mycket lägger ett ansvar på den enskilda användaren för att följa

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

bestämmelserna. Och de finns faktiskt till för att skydda en miljö som jag tror att alla vill bidra med att bevara som den ska vara.

HELENA: 0:13:30 Det tror jag också. Men om jag vill ha ett bra skydd mot påväxt men undvika att skada miljön i onödan, vad är ditt tips Markus, vad ska jag göra då?

MARKUS: 0:13:41 Ja, jo, det finns en hel rad alternativ, biocid innehållande färger. Och Anneli har redan nämnt några tidigare. Och Sverige och Skandinavien kan jag säga är särskilt lämpat för alternativen eftersom påväxttrycket är relativt lågt i många av våra farvatten. Och det kan man läsa mycket mer om såna tips på Båtmiljö.se. Det är en jättebra sida om alternativ.

HELENA: 0:14:11 Men vad finns det för alternativ till båtbottenfärg, berätta gärna lite mer?

MARKUS: 0:14:16 Något som successivt växer fram och blir vanligare bland svenska båtklubbar, det är något som heter borsttvätt. Och då syftar jag inte på handskrubbnings, vilket förstås också funkar om du har en lite mindre båt och du inte har något emot en vatten-workout. Utan jag menar alltså maskinell båtbottentvätt.

HELENA: 0:14:35 Men hur funkar det då?

MARKUS: 0:14:37 Ja, det är ungefär som en biltvätt med borstar som roterar och förs fram och tillbaka längs båtsidan, under vatten då. Och i själva stålkonstruktionen som båten dockats i. Och det här har jag själv testat faktiskt, både på en liten motorbåt och en kölad segelbåt och det funkar riktigt bra. Det är kanske inte hundra procentigt, men klart godkänt. Och jag kan säga att segelbåten behövde kanske lite intrimning av borstvinklar och så vidare, men till slut blev det bra det också. Sen kan jag säga om du har din båt i Östersjön så kan man dessutom ta hjälp av havstulpanvarningen, det är en kostnadsfri sms-tjänst som Skärgårdsstiftelsen tillhandahåller. Och den larmar dig när det är dags att tvätta båten. Och den här är det enkelt att anmäla sig till på

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

Skärgårdsstiftelsens hemsida. Sen så finns det massor med andra alternativ då, det är bland annat biocidfria färger med silikon eller fluorpolymerer. Det är en sorts teflon kan man säga, de har en glatt yta för att påverka att påväxten inte fäster, de har svårt för att få fäste helt enkelt. Ytterligare alternativ, det är skrovdruk, den utestänger ljus och syre och näring från skrovet, så att påväxten hämmas helt enkelt av det då.

HELENA: 0:16:20 Hur används en sån skrovdruk då?

MARKUS: 0:16:23 Ja, det är väldigt smidigt, duken fästs mellan y-bommarna om du har såna och så täcker den vattenytan där du ska lägga din båt. Den kan även fästas om du har pålar eller bojar och sen mot bryggan då. Och sen kör man helt enkelt bara upp båten över duken. Och det här gör förstås att det är lite svårare att få det att funka med båt med en djup köl. Båtlift kan man också använda sig av och torrsättning. Det är så klart effektivt. Och sen kan man också köra in båten i sötvatten om man har den möjligheten, för påväxten och havstulpanerna som vi mest pratar om här, de trivs inte i sötvatten eller i luften, de klarar inte det helt enkelt.

HELENA: 0:17:10 Okej, tack för de tipsen. Men kan ... om jag ändå vill köpa en färg och måla med en biocidinnehållande, kan jag lita på att jag får bra vägledning när jag köper min färg i handeln, i affären?

MARKUS: 0:17:28 Mm. Ja, den som säljer båtbottenfärger, som jag har sagt tidigare är ett bekämpningsmedel, får ju bara för det första då sälja godkända färger. Och sen så för att få sälja ska dessutom färgburken vara märkt med de särskilda användningsvillkoren som beskriver var en båt ska ha sin hemmahamn. För att få behandlas med just den här färgen då. Den här informationen kontrolleras dessutom regelbundet av kommunen då, som är tillsynsmyndighet. Så därför är det jätteviktigt att man läser på burken för att få den information som behövs för en säker användning. Och det kan hända att man ser att det säljs västkustsfärg på ostkusten, men butikerna som gör det begår inget fel, utan det är själva

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

användningen som reglerna gäller. Och det är båtägaren som är ansvarig för användningen.

HELENA: 0:18:27 Så det gäller att vara uppmärksam på vad som står på burken som man har köpt helt enkelt. Är det något annat som är viktigt att tänka på om jag ska måla min båtbotten, Anneli?

ANNELI: 0:18:39 Ja, skydda miljön mot onödig exponering när du underhåller båten. Man kan samla ihop slipdamm och färgrester med en presenning eller något liknande och så tar man med det här till miljöstationen tillsammans med sin burk med eventuellt överbliven färg. Och sorterar det här som farligt avfall. Så det kan man tänka på. Och sen är det så att båtbottenfärger ofta innehåller hälsofarliga ämnen, så jag skulle även rekommendera att man använder handskar och täckande klädsel och kanske ett enkelt munskydd för att skydda sig själv när man målar och slipar.

HELENA: 0:19:19 Bra tips.

[melodislinga]

HELENA: 0:19:26 Nu har vi kommit fram till punkten i programmet när vi ska svara på frågor som har kommit in till oss på Kemikalieinspektionen. Och en fråga lyder så här, ”jag har båten som är en motorseglare på nio meter, vinterupplagd vid Mälaren. Jag har den temporärt vid vår närmsta brygga i Mälaren på vår och höst efter sjösättning och innan upptag. Dominerande tid i skärgården där jag också har en bryggplats. Får jag då måla min båt på uppläggningsplatsen vid Mälaren med östersjöfärg och sedan sjösätta och använda den som jag har beskrivit?”. Vad skulle du svara på den frågan, Markus?

MARKUS: 0:20:05 Ja, i det här fallet så är det reglerna för Mälaren som gäller. Och det betyder alltså att båten får inte målas med båtbottenfärg som innehåller biocider. Och har båten fler förtöjningsplatser får båten bara målas med den bottenfärg som är tillåten i det området som har de strängaste reglerna. Och det är när båten är nymålad och läggs i vattnet

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

som det största läckaget av de här giftiga ämnena, ja, till vattenmiljön sker.

HELENA: 0:20:38 Här är en fråga till som anknyter lite till den tidigare frågan. ”Det finns i dag nya typer av bottenfärger som är biocidfria och bygger på att det byggs upp en hal yta på båtbotten, är såna båtbottenfärger okej att använda i Mälaren om man har Mälaren som hemmahamn?”. Anneli?

ANNELI: 0:20:57 Ja, det är okej, för dessa färger räknas inte som kemiska bekämpningsmedel och de behöver därför inte granskas och godkännas ut av oss på Kemikalieinspektionen. Och därmed fastställer vi inte heller den typen ut av användningsvillkor som säger vilket användnings... eller i vilket vattenområde som produkten får användas vid. Så det finns ingenting i de regelverk som vi ansvarar för som hindrar att man använder den typen av färg i till exempel Mälaren eller andra insjöar.

HELENA: 0:21:28 Vad bra, då finns det någonting även för de som har sin båt i sötvatten under en del av säsongen. Kemikaliepodden går mot sitt slut, men innan vi avslutar, om man bara kan komma ihåg tre saker, tre viktiga tips när det gäller båtbottenfärger, vilka tips vill ni då skicka med, Anneli?

ANNELI: 0:21:49 Ja, testa alternativ istället för att måla med giftig färg. Mekaniska metoder som vi har nämnt tidigare kan ju funka jättebra, borsttvätt, högtryckstvätt, skrovdruk, båtlift eller köra in i sötvatten om man ligger i närheten utav sötvatten och har möjlighet till det. Och om man ändå har tänkt att måla, så är det ett tips att läsa på burken för att ta reda på hur färgen ska användas och i vilket område produkterna är godkända att användas i. Och sist men inte minst, skydda marken och dig själv när du slipar och målar. Samla upp slipdamm och färgrester och hantera detta som farligt avfall. Använd handskar och täckande klädsel när du jobbar, kanske även ett enkelt andningskydd när du slipar.

Textversion av Kemikaliepodden avsnitt 4 – Båtbottenfärger

HELENA: 0:22:40 Tack för de tipsen. Och jag hoppas att ni som har lyssnat på det här kan ha nytta de tipsen under den kommande båtsäsongen. Vi får avsluta det här avsnittet av Kemikaliepodden, som är en podcast från Kemikalieinspektionen för en kemikaliesmart vardag. Jag heter Helena Vogel och i dag har jag pratat med inspektör Markus Klar, tack för att du var med.

MARKUS: 0:23:01 Tack, tack.

HELENA: 0:23:02 Och Anneli Rudström som jobbar med utbildning och information, tack så mycket.

ANNELI: 0:23:07 Tack själv.

HELENA: 0:23:08 Och vi har pratat om båtbottenfärger och hur man kan skydda båten mot påväxt och samtidigt vara snäll mot miljön. Mer vägledning om båtbottenfärger hittar du på Kemikalieinspektionen.se/batbotten. Där kan du också hitta listor över de färger som är godkända för användning på ostkusten respektive på västkusten. Och vill du ha fler tips om båtar och miljö kan du surfa in på www.batmiljo.se. Tack för oss för den här gången.